

PAPER DETAILS

TITLE: Abbas Sehhet'in Kaleminden "Yeni Siir"

AUTHORS: Ali EROL

PAGES: 51-65

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/406394>

ABBAS SEHHET'İN KALEMİNDEN “YENİ ŞİİR”

“New Poetry” By Abbas Sehhet

Ali EROL*

*Bir zaman Naseh u Terrah ile Sabir, bende
Yaşayırdıq hamımız qeflet ile fexende.
Birimiz mersiyegulukda böyük şair idi,
Birimiz sağere mail, birimiz canane,
Birimiz hecvde yeğma kimi çox mahir idi,
Laiübalı kéçinirdi günümüz rindane,
O perişan yuxudan sen bizi bidar étdin,
Doğru, düz yolda çalışmaqlığa vadar étdin!*

Özet

“Klâsik şiir” anlayışından “yeni şiir”e geçiş çalışmaları, pek çok sahada olduğu gibi Azerbaycan edebiyatında da tartışmalı bir süreç başlatmıştır. Azerbaycan’da XIX.yy’dan başlayarak sanatın ve sanatçının, değişen şartlar karşısında aldığı tavır olarak değerlendirilebilecek olan bu süreçte Abbas Sehhet, gerek konu hakkındaki görüşleri, gerekse uygulamaları ile ilkler arasında yer alır.

Başta “*Teze Şé’r Néce Olmalıdır*” adlı makalesi olmak üzere, pek çok çalışmasında şiirin tanımı ve fonksiyonu ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Sehhet, konunun gündeme taşınması ve tartışılarak olgunlaşması sürecinde önemli bir misyon üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Abbas Sehhet, Yeni Şiir, Azerbaycan Edebiyatı

Abstract

The transition from classical poetry to new poetry brought about a great deal of arguments in Azerbaijani literature as it happened in other fields. The transition period can be briefly viewed as the attitude of writers and poems towards changing conditions from XIX th c onwards. Abbas Sehhet is one of the pioneers in this period both with his works and his opinions about the transition.

Sehhet wrote about the description of poetry and its function mainly in his article “*Teze Şé’r Néce Olmalıdır*” (How New Poetry Should Be) and in his other works therefore he undertook an important mission in bringing up the subject to the attention and discussing and shaping it.

Key Words: Abbas Sehhet, New Poetry, Azerbaijani Literature

Azerbaycan edebiyatı, sosyal, siyasî ve iktisadî gelişmelere bağlı olarak XIX. yy’dan itibaren yeni bir çehre kazanmaya başlamıştır. Bu süreç, özellikle 1905 Manifestosu’nun yarattığı hürriyetçi atmosferle birlikte hız kazanmış, kültürel çalışmalar adına daha aktif, daha dinamik bir dönem başlamıştır.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü E-Posta: alierol2@yahoo.com

Söz konusu yıllarda, sanatsal tavır açısından yeni bir çizgi yakalayan pek çok şair ve yazar arasında *Abbas Sehhet*, “yeni şiir” kavramını gündeme taşıyan bir isim olarak önemli yer tutar.

Zarif ve ince şiirleri ile daha çok duyguların şairi olarak bilinen *Sehhet*, güzellikler üzerine yoğunlaştığı pek çok çalışmasında ilhamını kendi ifadesi ile “hissiyat-ı tabîye” den almıştır¹. Bu yaklaşımı ile sanatçıya, onun iç dünyasına olan güvenini vurgulayacak olan *Sehhet*’in bu tavrı, İngiliz romantik *Percy Bysshe Shelley*’in “şairi bir lider, bir peygamber seviyesinde yüceltme eğilimi”² ni andırmaktadır.

Bununla birlikte döneminin şartları içerisinde ruh dünyası, tipik özellikleri ve fikrî yapısı ile belli bir edebî zümreyi temsil ettiği düşünülen *Sehhet*’in sanat anlayışını klişelere sığdırmak pek mümkün değildir. Bu nedenledir ki şair hakkında zaman zaman farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Söz gelimi *Yavuz Akpınar*³ ve *İrfan Murat Yıldırım*⁴ şairi Azerbaycan romantik edebiyatının önemli bir temsilcisi olarak tanıtır. Bu tespite biz de katılıyoruz. Ancak *Sehhet*’in pek çok çalışması itibarı ile Maarifperver-Realizm hareketi içerisinde yer aldığı da bilinen bir gerçektir.

Diğer taraftan şairin, Azerbaycan edebiyatında realist şiirin en güçlü ismi olan *Sabir*’e duyduğu hayranlık ve her fırsatta onun şiirine yaptığı övgüler, *Sehhet*’in sanatına yaklaşırken çok yönlü bir bakış açısı gerektirmektedir. Nitekim *Kamran Eliyev* *Sehhet*’in zamanla Realizm’e yöneldiğini ifade eder.⁵ Realist-satirik şiirin kitabı sayılabilecek “*Hophopname*” nin ilk kez yine *Sehhet* tarafından derlenerek bastırılmış olması da (*Mir Celâl*’e göre bu çalışma onun en büyük çalışmasıdır⁶) şairin sanat adına ortaya koyduğu çok yönlü tavrın göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı edebiyatı esas alındığında bir çelişki gibi görülebilecek bu durum, aslında Azerbaycan’daki edebî gelişmeler açısından tabii bir sürecin ifadesidir ve bize göre bu tablo Azerbaycan edebiyatına orijinal bir nitelik kazandırır. Yaşanan sosyal ve siyasî gelişmelere paralel olarak, “ne anlatılacağı”, “nasıl anlatılması gerektiği”ne tercih edilmiş olması ile açıklanabilecek olan bu durum Azerbaycan’da pek çok şair için ortak bir payda oluşturmuştur. Aynı tavrı *Cefer Cabbarlı* ya da *Abdulla Şaik* gibi pek isimde görmek mümkündür ki konuyu daha önceki bir çalışmamızda da ayrıntıları ile ele almış idik.⁷

Azerbaycan’da gerek romantik, gerekse realist kanadın eserlerindeki tematik yapı büyük ölçüde benzerlik gösterir. Dolayısı ile “ihtilallerin getiri ve götürüleri”, “bağımsızlık”, “vatan sevgisi”, “yoksulluk”, “sosyal adalet”, “demokrasi”, “Hümanizm”, “akıl”, “medeniyet ve taassup”, “ilim ve fen”, “eğitim ve terbiye”, “kadın hakları” gibi konu ve temalar açısından gerek realist, gerekse romantik şair ve yazarların hemen hemen aynı tavır içerisinde hareket etmiş olduklarını söyleyebiliriz.

Teceddüt Dönemi Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden olan *Abbas Sehhet*’in çalışmaları tema açısından, işte bu temayüllerin tipik bir örneğini teşkil eder. Romantik eğilimleri güçlü olan *Sehhet*’in duygu yüklü şiirleri kaynağını daha çok idealist bakış açılarından alır. Ancak şair, toplumsal kaygı ve duyarlılıklarını hiçbir zaman fildişi kulelere hapsedmez, yaşanan hayatın salt gerçeklerine realist bir tavrıla cevap verir.

Abbas Sehhet, muasırı pek çok isim gibi bireysel kaygılarla başladığı sanat çalışmalarını zamanla sosyal meselelere yönlendirmiştir. Bu anlamda şairin ilk çalışmalarını *Şirvanî*’yi taklit ederek yazdığı gazeller oluşturur. *Sehhet* bu yıllarda satirik üslubu ile dikkat çeker; *Terrah* ve *Sabir* ile birlikte geleneksel tarzda çalışmalar yapar⁸.

¹ Abbas Sehhet; **Eserleri II**, Azerbaycan Dövlət Neşr., Bakı-1976, s. 7.

² İsmail Çetişli; **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Kardelen Kitabevi, 3.bs., Isparta 1999, s.62.

³ Yavuz Akpınar; **Azerî Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh, İstanbul-1994, s.73.

⁴ İrfan Murat Yıldırım; **Selâm Türk’ün Bayrağına**, Gelecek Matbaacılık ve Yayıncılık, İzmir-1992, s. 11.

⁵ Kamran Eliyev; **XX Esr Azerbaycan Romantiklerinin Edebî- Nezerî Görüşleri**, Elm, Bakı-1985, s. 34.

⁶ Mir Celâl-F. Hüseyinov; **XX.Asır Azerbaycan Edebiyatı** (Prof. Dr. Kemal Yavuz-Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen), Birleşik Yayıncılık, İstanbul-2000, s. 442.

⁷ Bak: Ali Erol; **Azerbaycan Şiiri’nde Romantizm**, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, İzmir-2007

⁸ Mir Celâl, **Azerbaycan’da Edebi Mektebler** (Haz: Tehsin Mütellimov), Bakı- 2004, s.272.

Fuad Köprülü'nün, Azerbaycan edebiyatında Teceddüd Dönemi'nin ikinci safhası olarak değerlendirdiği XX.yy'ın ilk yıllarında yaşanan gelişmeler Sehhet için dönüm noktası olur. 1903-1905 yılları arasında ilk kalem tecrübelerini tıpkı muasırları *Mirza Eli Ekber Sabir*, *Hüseyn Cavid*, *Ömer Faik Numanzâde*, *Memmed Seid Ordubadî*, *Elikulu Gemküsar*, *Eli Nazmi* gibi "*Şark-i Rus*" gazetesinde edinen *Sehhet*, bu yıllardan itibaren aktif yazarlık hayatına başlar.

Bu yıllarda "ana dili", "hürriyet", "medeniyet", "vatan", "millî kültür", "millî eğitim", "kadın hakları" gibi pek çok konudaki kaygı ve görüşleri, Batı kültürü ve edebiyatları üzerindeki bilgi birikimi ile yeni Azerbaycan şiirinin şekillenmesine önemli katkılar sağlayacak olan şairin, şiir ve şair kavramları konusundaki yaklaşımları tamamen değişir. *Naseh*, *Terrah* ve *Sabir* gibi yakın dostları ile geçmişte yazdığı klâsik tarzdaki şiirleri hakkında alaycı bir tavır takınır; "perişan uyku hâli" olarak tasvir ettiği bu dönem hakkında özeleştiri getirir⁹.

Sehhet'in klâsik şiirin son temsilcilerinden *Naseh*'e yazdığı bir manzum mektupta da ondaki bu değişimin izlerini görmek mümkündür. Şair söz konusu çalışmada görüşlerinin arkasında olduğunu vurgulayarak, klâsik anlayışın sanatçıyı dar kalıplara hapsedtiğini, sanat eserinin yeni şartlara cevap verebilmesi gerektiğini özellikle belirtir.¹⁰

Şurası muhakkak ki, bu dönemde *Abbas Sehhet*'i yeni bir bakış açısına yönlendiren başlıca mesele sanat ve toplum ilişkisi olmuştur. Yaşanılan sosyal ve siyasî çevre, Batı ve Rus edebiyatı konusundaki donanımı, ayrıca Türk edebiyatındaki gelişmeler, onun bu ilişkiye yönelmesinde önemli etkenlerdendir. Şairin bu yıllarda Türk edebiyatına yönelik gözlemleri olduğunu biliyoruz. Zaman zaman *Eşref*, *Namık Kemal* ve *Abdülhak Hamid* gibi isimlere atıflarda bulunacak olan *Sehhet*'in¹¹, "*Sınığ Saz*" adlı çalışması da yine *Tevfik Fikret*'in "*Rûbab-ı Şikeste*"sinden mülhemdir¹². Bu noktada *Hamid Araslı'nın*, *Fikret*'in *Sehhet* üzerindeki güçlü tesirlerine dikkat çektiğini de hatırlatmakta yarar görüyoruz¹³.

"Teze Şé'r Néce Olmalıdır?"

Azerbaycan edebiyatında şiir adına yeni arayışların başladığı yıllarda konu hakkında ilk değerlendirmeler *Abbas Sehhet*'ten gelmiştir. Onun "*Teze Şé'r Néce Olmalıdır*", "*Beraderim Firidunbey Köçerli Cenablarına*", "*Dostum Mirza Abdulla Şaiq Cenablarına*", "*Bir Mektuba Cavab*", "*Naseh*", gibi değişik türdeki çalışmalarında bu yöndeki ilk tespit ve değerlendirmelerini bulmak mümkündür. Ayrıca *Sehhet*'in Rusça'dan yaptığı pek çok çevirinin de bu yöndeki arayışlara ışık tuttuğunu ifade etmek gerekir¹⁴.

1905'te *Hayat* gazetesinde yayınladığı "*Teze Şé'r Néce Olmalıdır*" adlı makalesi ile yeni şartların gerektirdiği şiir anlayışının çerçevesini çizmeye çalışan *Sehhet*'in¹⁵, bu çalışmadaki en önemli vurgusu, hem bireysel, hem de toplumsal anlamları ile "hürriyet" kavramıdır. Nitekim onun yeni şiir tarzında kaleme aldığı "*Şe'r Perisi ve Şehirli*" adlı çalışmasında da varlığını kendi iç dünyası, duygu ve düşüncelerine, hür iradesine borçlu bir şairle karşılaşıyoruz¹⁶. Şair yine bir başka çalışmasında da yeni şiir

⁹ Abbas Sehhet, (Mir Celâl; *Azerbaycan'da Edebi Mektebler*, Haz: Tehsin Mütellimov, Bakı- 2004, s.272. den naklen).

¹⁰ Abbas Sehhet, *Seçilmiş Eserleri*, Lider Neşr., Bakı 2005, s. 148.

¹¹ Abbas Sehhet; *Eserleri II, (Meqaleler, Tercümeler)*, Azerbaycan Dövlət Neşr., Bakı 1976, s.12-23.

¹² Abbas Sehhet; *age*, s. 36.

¹³ Q. Araslı; "Tevfik Fikret Azerbaycaniskya Literatura", M. 1966 (Kamran Eliyev; *XX Esr Azerbaycan Romantiklerinin Edebî-Nezerî Görüşleri*, Elm, Bakı- 1985, s.23'ten naklen).

¹⁴ Kamran Eliyev; *XX Esr Azerbaycan Romantiklerinin Edebî-Nezerî Görüşleri*, Elm, Bakı 1985, s.41

¹⁵ Abbas Sehhet; *age*, s. 7-9.

¹⁶ Abbas Sehhet; *age*, s.311-317.

için her şeyden önce “azad” kalemlere olan ihtiyacı son derece açık bir ifade ile vurgular: “Yazmaq olmaz feqat olmazsa qelem azade.¹⁷”.

Sehhet’e göre yaşama umudunun kalmadığı “gamlı zulmette” yazmanın, sesini duyurmanın imkânı ve bir anlamı yoktur.¹⁸

Sehhet’in idealize ettiği ve gücünü hürriyetinden alan bu şair profili, başlarken de ifade ettiğimiz gibi onun sanatçıya yüklediği misyonla ilgilidir. *Sehhet*’e göre şair her şeyden önce toplumun aynasıdır:

*Ol imiş xahişi ol avamın,
Şair ayineidir dövrünün.*¹⁹

Ancak bu kadarla bitmez. Aynı zamanda şair önderdir de. O topluma yol göstermeli, ıstık tutmalıdır. Nitekim yazar, tercüme çalışmalarına yönelmiş olmasında en büyük amacının gelişmelerden halkı haberdar etmek ve onları “ışıklandırmak” olduğunu belirtirken de²⁰ yine aynı düşünceler içerisinde. Toplumun çağdaş değerlere ulaşabilmesi için düşünce ve sanat adamlarının kılavuzluğuna ihtiyaç vardır. Bu noktadan hareketle *Sehhet* yine bir başka çalışmasında, yapılacak olan sanatsal çalışmaların, kültürel faaliyetlerin, gazete, mecmua çalışmalarının umumi ruhu yenileştirmedeki önemine işaret eder.²¹ “*Nida-yı Millet Yaxud Amal-ı Vetenperverane*” adlı şiir de yine onun bu yöndeki beklenti ve çağrılarının ifadesidir.²² Yine aynı düşüncelerin hakim olduğu bir başka çalışmada da sanatçılara düşen görev ve sorumluluğun çerçevesi şu dizelerle çizilir:

*Fikrimiz terbiye-yi millettir,
Qesdimiz millete bir xidmettir...*²³

Yukarıda dikkat çektiğimiz üzere, mevcut bakış açısı ile *Abbas Sehhet* âdeta Azerbaycan şiirinde XX.yy’ın ilk yıllarından itibaren şekillenmeye başlayan realist şiirin tanımını yapmaktadır. Zira aynı yıllarda *Molla Nasreddin* dergisi etrafında kümelenen başta *Mirza Elekber Sâbir*, olmak üzere, *Eli Nazmi*, *Elikulu Gemgüsar*, *Bayrameli Abbaszâde*, *Eli Razi Şemçizâde*, *Mirza Cabbar Esgerzâde*, *Mirza Memmed*, *Hatîf Ahundov*, *Eli Mehzun Rehimov*, *Sabit Samed Mensur*, *Bedreddin Seyidzâde* gibi pek çok şair ve yazarın sanat ve sanatçı kavramı konusundaki görüşleri bu yöndedir. Özellikle *Sabir*’in çalışmaları, *Sehhet*’in tanımlamaya çalıştığı şiirin en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır ki işte bu tablo tıpkı diğerleri gibi romantik şair *Sehhet*’i bir yönü ile realistlerle aynı çizgiye taşır. Söz konusu benzerlik ve benzerliğe konu olan yön *Abbas Zamanov* tarafından şu sözlerle özetlenmektedir: “Ancaq éle buradaca qéyd étmek lazımdır ki, bu amil onları vahid yaradıcılıq metodu yoluna sala bilmedi. Sabir tenqidi réalist, inqilabçı-satirik, Sehhet ise lirik romantik şair oldu. Lakin bedii metod ayrılığı onları bir-birine zidd

¹⁷ Abbas Sehhet; “Şair Şê’r Perisi ve Şeherli”, (Haz.: Memmed Memmedov, **XX. Esr Azerbaycan Poéziyası**, Yazıçı, Bakı 1988, s. 316.)

¹⁸ Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Lider Neşr., Bakı 2005, s.151.

¹⁹ Abbas Sehhet, **age**, s. 149.

²⁰ Abbas Sehhet; “Dostum Mirze Abdulla Şaig Cenablarına”, Mir Celâl-F. Hüseyinov; **XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı** (Prof.Dr. Kemal Yavuz-Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen), Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 439.

²¹ Abbas Sehhet, “Sövqat Oxucularına”; **Eserleri II**, Azerbaycan Dövlət Neşr., Bakı 1976, s.44.

²² Abbas Sehhet; “Nida-yı Millet Yaxud Amal-ı Vetenperverane”, **Çağdaş Türk Şiveleri Azerî Türkçesi ve Edebiyatı Metinleri**, (Haz.: Yavuz Akpınar), EÜ, İzmir 1988, s. 173.

²³ Abbas Sehhet, **Seçilmiş Eserleri**, Lider Neşr., Bakı 2005, s. 148.

idéoloji cebhelere atmadı. Sabir de Sehhet de inqılablar esrinin sesine ses vërib, öz ifadeleri, ile dések dilberi-hürriyetin aşığı, carçısı oldular.”²⁴

Realist şair *Sabir*'in *Sehhet* üzerindeki etkilerini vurgulamak açısından burada birkaç cümle ile de olsa *Sehhet*'in *Sabir* hakkındaki düşüncelerinden de söz etmek yerinde olacaktır. *Şair, Sabir*'in şiir sanatını ve şairliğini değerlendirdiği bir makalesinde onun Azerbaycan şiirinde bir devrim gerçekleştirdiğini belirtir. Söz konusu makalede *Sabir*'in gıpta edilen çalışmaları özellikle şu sözlerle öne çıkarılır: “Vetenimiz edebiyat âleminde dâhiyane bir şair yetiştirmişdi. Azerbaycan edebiyatında en evvel yéni bir çığır açdı ki, ondan müqaddem kimse o gözel şivede yazmamışdı. Nöqsenlerimizi, éyblerimizi mezheke ve mezhah teriqile qayetde şirin ve herkesin anladığı bir dil ile, qehqehelerle oxudub ıslaha çalışırdı...”²⁵

Zamanov'un da ifade ettiği gibi muhteva açısından *Sabir* ya da diğer realistlerle benzer çizgide olan *Sehhet*'in çalışmalarında “toplum için sanat” ilkesi zamanla karakteristik bir nitelik kazanmıştır. Hatta bu kaygı o kadar öne çıkacaktır ki şair, tabiat kaynaklı çalışmalarında bile zaman zaman sosyal ilhamlardan hareket edecektir²⁶. “Yaz”, “Yay Gecesi”, “Qış” “Ekinçi Neğmesi”, “Payız Gecesi”, “Payız Çağında”, “Derya Kenarı”, “Baxar Axşamı” gibi şairin bu tür pek çok şiirinde hareket noktası yoksulluk, sosyal adalet, burjuva gibi kavramlar olmuştur.

Memmed Cefer, Gorki'den önemli izler taşıyan *Sehhet*'in şiirlerinin ilerici bir karaktere sahip olduğunu söyler.²⁷ Bu tespit oldukça yerinde bir tespittir. *Sehhet*, sadece bireysel his ve heyecanlar terennümünden ibaret sanat anlayışının artık geride kaldığına inanır.²⁸ Ona göre sanat topluma yön vermeli, onu eğitmeli, terbiye etmeli ve arzulanan çağdaş ölçülere ulaştırmalıdır. Devrin şartları içerisinde, arzulanan gelişmeye mani en büyük engel ise yıllardır toplumu içten içe kemiren cehalettir. Taasubun kırılması, ön yargı ve tabuların ortadan kaldırılması kaçınılmazdır. Bu düşünceden hareketle *Sehhet*, “*Alimnümaler*”, “*Müselman Ürefalarına*” gibi şiirlerinde “köhne zihniyet”e karşı tavır alır; medenî atılımlar karşısında pasif kalanları, din istismarcılarını topa tutar. Bir başka çalışmasında Batı ile Doğu’yu karşılaştırır. İslâm aleminin içinde bulunduğu çıkmazları vurgular; “ümme-i mahrum”, “millet-i mazlum” gibi tanımlamalarla uyanış çağrısında bulunur.²⁹

Ancak burada hemen ifade edelim ki, *Sehhet*'in bu yöndeki tavrı yalnızca taassuba ve hurafeyedir. Onun mücadelesi dinî değerleri istismar ederek, halkı sömüren çevrelere, batıl inanç ve ön yargılara karşıdır. Nitekim Batı’nın medeniyet adına önemli mesafeler katetmiş olması karşısında İslâm’ın çok yaman günlere kaldığını ifade ederken büyük bir teessür içerisinde³⁰. *Abdulla Şaik*’e ithaf ettiği bir çalışmasında “Kur’an’ın özüne sadık kalınsa idi bu ‘sergeşte vü avarelik’ yaşanmazdı” der³¹. Geçmişte büyük bir medeniyet yaratmış olan *İbn-i Haldun*, *İbnü’r-Rüşd*, *İbn-i Sina*, *Firdevî* gibi nice İslâm filozoflarının yeterince idrak edilmemiş olmasından dert yanar³²; İslâm’ın gerçek değerlerinden uzaklaştırılmış olması gerçeği karşısında sitemkâr bir tavır sergiler:

Din gétdi veten gétdi, deyanet unutuldu,

²⁴ Abbas Zamanov; **Seçilmiş Eserleri**, Çınar Çap, Bakı 2003, s. 156.

²⁵ Abbas Sehhet; **Eserleri II**, Bakı-1976, s. 13-14.

²⁶ Kamal Talıbzâde, “Müqeddime” (Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq ve Gencler Edebiyyatı Neşr., Bakı 1958, s. 6).

²⁷ Memmed Cefer; ; **Seçilmiş Eserleri II**, Çınar Çap, Bakı 2003, s.8.

²⁸ Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq ve Gencler Edebiyyatı Neşr., Bakı 1958, s. 288.

²⁹ Abbas Sehhet; “Feryad-ı İntibah Yaxud Amal-i Vetenperverane”, **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası**, (Haz: Memmed Memmedov), Yazıcı, Bakı 1988, s.294.

³⁰ Abbas Sehhet; **age**, s.294.

³¹ Abbas Sehhet; “Dostum Mirze Abdulla Şaig Cenablarına”, Mir Celâl-F.Hüseynov; **XX. Asır Azərbaycan Edebiyatı** (Prof.Dr. Kemal Yavuz-Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen), Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 449.

³² Abbas Sehhet; “Nida-yı Millet Yaxud Amal-ı Vetenperverane”, **Çağdaş Türk Şiveleri Azerî Türkçesi ve Edebiyatı Metinleri** (Haz.: Yavuz Akpınar), EÜ, İzmir -1988, s. 173.

İslamdan ancaq quru ad vird-i zebandır.

İslama yaraşmaz bu qeder, icz ü rezalet,

*Bica yére İslam adını qoyma, yalandır*³³.

Sehhet'in "İslâmcılık" ideolojisine karşı tavır almış olmasının, yine benzerî kaygı ve tepkilerin bir ürünü olduğunu da yeri gelmişken belirtelim. Şair bu yıllarda dinin siyasallaştırılması olarak gördüğü söz konusu hareketi, Firidunbey Köçerli'ye ithafen yazdığı bir şiirinde "ecnebî ruhu" olarak değerlendirir³⁴.

XX. yy'ın ilk çeyreğinde Azerbaycan edebiyatında öne çıkan pek çok şair ve yazar gibi, *Abbas Sehhet*'in sanat hayatına yön veren en önemli gelişme de şüphesiz ki 1905'te *Çar II Nikola* tarafından ilân edilen "Hürriyet Manifestosu"dur.

Demokrasi adına olumlu bir adım olarak özellikle basın ve matbuat sahasına önemli bir hareketlilik kazandıracak olan bu gelişme, yarınlarla ilgili büyük beklentiler içerisinde olan *Sehhet*'in çalışmalarına aktif bir nitelik kazandırmıştır. Nitekim pozitif bir yaklaşımla kaleme alınan "*Dilber-i Hürriyet*", onun bu yıllardaki coşkun ve ümit dolu ruh hâlini göstermesi bakımından önemli bir çalışmadır.

Mir Celâl geleceğe olan inancın *Sehhet* romantikasının en seciyyevi yönü olduğunu söyler³⁵. Bu tespit doğru olduğu kadar *Sehhet*'i diğer romantiklerden ayıran önemli bir özellik olması bakımından da dikkat çekicidir. Şair, pek çok çalışmasında her türlü zor şartlara rağmen gelecek ümidini kaybetmemiş bir görüntü sergiler:

Veqta ki, kéçer bu léyl-i zülmet,

*İş'raq éder exter-i heqiqet.*³⁶

Ancak *Sehhet*'in çalışmalarını bir bütün olarak değerlendirdiğimizde genelleme yapmamıza imkân tanıyan bu tavır, duygu ve düşünce dünyası açısından onun şiirlerinde tam bir istikrar olduğu anlamına da gelmemelidir. Zira 1905 yılında ilân edilen söz konusu manifesto ile verilen hak ve hürriyetlerin bir aldatmaca olduğunun ortaya çıkması ile birlikte *Sehhet*'te de tereddütler baş gösterecek, zıt temayüller ortaya çıkacaktır. "Heva-yı Aşıqan" adlı çalışmasında,

Lakin zemanе çüinki fena bir zamanedir,

*Éyham ile kinaye ile natiq olmalı!*³⁷.

şeklindeki sözleri ile mahkumiyet psikolojisinin sürmekte olduğunun ilk işaretlerini veren şair, sonraki dönemde de bazen iyimser, bazense ezilmiş, örselenmiş karamsar bir ruh hâli içerisinde feryâd ü figâne başlayacaktır. Şiirlerini topladığı "*Sınıq Saz*" daki çalışmaların pek çoğunda bu şikayet psikolojisini gözlemlemek mümkündür. Aynı şekilde "*Qış*", "*Cehalet Semeresi*" gibi şiirlerinde mücadele azmi

³³ Abbas Sehhet; "Niq-i Menzum", **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası** (Haz: Memmed Memmedov), Yazıcı, Bakı-1988, s.302.

³⁴ Abbas Sehhet; "Beraderim Firidunbey Köçerli Cenablarına", **Seçilmiş Eserleri**, Lider Neşr.; Bakı-2005, s. 152.

³⁵ Mir Celâl, **age**, s. 283-284.

³⁶ Abbas Sehhet; "Yad Ét", **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası** (Haz: Memmed Memmedov), Yazıcı, Bakı-1988, s. 295.

³⁷ Abbas Sehhet; "Heva-yı Aşıqan", (Kamran Eliyev, **XX Esr Azərbaycan Romantiklerinin Edebî- Nezerî Görüşleri**, Elm, Bakı 1985, s. 69 dan naklen.)

görülen *Sehhet*'in, "*Şair*", "*Yad Êt*", "*Yuxu*" gibi şiirlerinde sergilediği ruh hâli sentimantelizme varan melankolinin göstergesi niteliğindedir:

*Fikri ali, bedeni har ü zelil,
Adı Sehhet'ken, özü heste, elil.
Ganlı ellerle tıhanmış nefesi,
Bağırır, çıkmayıb amma ki, sesi*³⁸.

Sehhet'i marazî sayılabilecek bir ruh hâline sürükleyen başlıca etken vatan kaygısıdır. Vatan sevgisi, dönemin pek çok şairi gibi *Abbas Sehhet*'in şiirlerinin de vazgeçilmez temaları arasında yer alır. Şair, vatan sevgisinden mahrum bir insanı tahayyül bile edemez³⁹. Onun için vatan kutsal bir değer olup "ecdadın medfeni, evlâdın meskenidir"⁴⁰. *Sehhet*, "*Ehmedin Qéyreti*" adlı şiirini idealist bir gencin vatan sevgisi üzerine kurgularken bu konudaki duygu, düşünce ve kaygılarını en yüksek perdeden dile getirme çabası içerisindedir. Söz konusu çalışmada Güney Azerbaycan'da *Setterhan*'ın başlattığı bağımsızlık mücadelesine gönüllü olarak katılan vatansever bir gencin ağzından, vatan sevgisi en uç benzetmelerle verilir:

*Men vatani canım kimi séverem.
Ruhum, etim, qanım kimi séverem.*⁴¹

Şairin "*Êy Veten Gétme ki, Elden Gederiz*", "*Veten*" gibi şiirlerinde de karşımıza çıkan bu coşku, siyasî alandaki olumsuz gelişmeler nedeni ile yerini derin bir infiale bırakmış, onu büyük bir ümitsizliğe gark etmiştir ki *Sehhet*, yakın arkadaşı *Abdulla Şaik*'e ithaf ettiği bir çalışmada da, karamsarlığının temel nedeni olarak vatanın geleceği hakkında duyduğu kaygıları gösterecektir⁴².

Vatan kavramını siyasî ve ideolojik boyutları ile sanatına taşıyan *Sehhet*'in vatan sevgisini dolaylı olarak ele alıp işlediği çalışmalarından bir kısmını da, yine vatanın dağının, taşının kutsandığı, tabiatın konu edildiği şiirler oluşturur. Şairin âdeta ressam elinden çıkmış birer tablo hâlinde tasvir ettiği bu şiirlerde asıl vurgu sahip olunan toprakların ifade ettiği kıymettir. *Mir Celâl* onun pastoral nitelikli bu tür çalışmalarında ayrıntılara çok önem verdiğini, her çalışmada birer "levha-ı nakkaş" yaratma düşüncesinde olduğunu ifade ederken *Kamal Talıbzade Sehhet*'in yarattığı canlı tabiat manzaralarının Azerbaycan edebiyatında taşıdığı değere dikkat çeker.⁴³

Tabiat, *Sehhet*'in çalışmalarında bazen de sanatçının kendisi ile yalnız kalabildiği bir mekân, keder ve hüznün paylaşıldığı bir sığınak olarak karşımıza çıkar. Ancak yeri gelmişken ifade edelim ki, *Sehhet*'in şiirlerinde tabiat temasının yoğunluğunun asıl nedeni daha çok onun pedagog kişiliği ile ilgilidir. Zira bu tür şiirlerde daha çok hedef kitle çocuklar olup, amaç okuma sevgisi aşılarken tabiatın canlı ve çarpıcı renklerinden olabildiğince yararlanmaktır. Şairin kendi ifadeleri ile, eğitim ve terbiyenin çocuk zevkine ruhuna uygun şekilde, "bedîî boyalarla" verilmesi bu tür çalışmalara karşı onlarda derin ve

³⁸ Abbas Sehhet; "Tercüme-i Halım Yahut Hululu" Mir Celâl-F. Hüseyinov; **XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı** (Prof.Dr. Kemal Yavuz-Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen), Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 445.

³⁹ Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq ve Gencler Edebiyyatı Neşr., Bakı 1958, s. 34.

⁴⁰ Abbas Sehhet; "Veten", **Bin Yılın Yüz Şairi** (Haz: Anar, Yavuz Akpınar), KB, Ankara 2000, s. 98.

⁴¹ Abbas Sehhet; "Veten", **XX. Esr Azerbaycan Poéziyası** (Haz.:Memmed Memmedov), Yazıçı, Bakı 1988, s. 310.

⁴² Abbas Sehhet; "Dostum Mirze Abdulla Şaik Cenablarına", **age**, s. 333.

⁴³ Kamal Talıbzâde; "Müqeddime", **age**, s. 6.

ebedî bir muhabbet uyandır maktadır⁴⁴. *Sehhet*'in “*Quşlar*”, “*Bağça*”, “*Güllerin Behsi*”, “*İki Uşaq*”, “*İki Bahar*”, “*Yaz Seheri*”, “*Payız Çağında*”, “*Qış*” “*Yaz*”, “*Köç*” gibi sade ve açık bir dille kaleme alınmış pek çok çalışmasında da bu bilinç ve gayreti görmek mümkündür.

Sanatının olgunluk döneminde *Kamran Eliyev*'in ifadesi ile meslekî ve sanatsal faaliyetleri açısından “esl vetendaşlar yetiştirmek” *Sehhet* için öncelikli amaç hâline gelmiştir⁴⁵. Şair ilk yılları açısından gelenekçi bir tavır sergilemiş olsa da, 1905 yılından itibaren hem bir sanatçı, hem münekkît, hem de bir öğretmen, bir düşünür olarak yeni arayışlara yönelmiştir.

Kendi insanına daha iyi bir gelecek hazırlama ve onu çağdaş değerlerle buluşturabilme amacına yönelik bu arayışlar açısından şairin vurgu yaptığı önemli kavramlar arasında özellikle “eğitimi ve terbiye” önemli yer tutar. Zira *Sehhet*'e göre her müşkülün ana nedeni ve çözümü bu kavramlarda yatar:

*Kesb qıl elm ü hüner, se'y ü emel,
Ta ki, her müşkilin olsun münhell.*⁴⁶

Bu felsefeyi kültürel faaliyetleri açısından ilke kabul edecek olan *Sehhet*, *Abdulla Şaik*, *Süleyman Sani Ahundov*, *Sultan Mecid Ganizâde*, *Reşid Bey Efendiyev* gibi maarifçi isimlerle birlikte eğitimin skolâstik metotlardan kurtulması ve modern eğitim sisteminin tesisi adına değerli katkılar sağlamış, Azerbaycan'da on yıl gibi kısa bir süre içerisinde okuma yazma oranında görülen büyük artışta önemli bir pay sahibi olmuştur.

Sehhet'in bu yöndeki çalışmalarının Azerbaycan edebiyatına kazandırdığı bir başka zenginlik de çocuk edebiyatı sahasındaki katkılarıdır. *Kemal Talibzade Sehhet*'in düzenli bir şekilde çocuklar için yazmış olduğu eserlerin, onu edebî faaliyetleri içerisinde ayrıca önemli bir yer tuttuğunu ifade eder⁴⁷. Şair Azerbaycan çocuk edebiyatının şekillenmesinde büyük pay sahibidir. *Sehhet*'in Azerbaycan edebiyatında çocuk edebiyatının en önemli yaratıcılarından birisi olduğu yönündeki değerlendirme *Ebdül Ezizov*'un da önemli tespitleri arasında yer alır⁴⁸ ki, şairin “*Ana ve Oğul*”, “*İt ve Gölgesi*”, “*Veten*”, gibi çalışmalarını ilk kez daha çok çocuklara yönelik yayınlar yapan “*Debistan (1906-1908)*”, “*Rehber (1906-1907)*” ve “*Mekteb (1911-1918)*” gibi çocuk dergilerinde yayınlamış olması bir tesadüf değildir⁴⁹.

Sehhet'e göre eğitim ve terbiye konusunda özellikle öğretmenlere büyük görevler düşer. Şair, “*Sövqat Oxucularına*” adlı bir yazısında eğitim seferberliğinde önder olması beklenen öğretmenlerin sorumluluklarını şöyle izah eder: “Feqet burada zenn-i acizaneme göre vezifenin en ağırı, en zehmetli hissesi el müellimlerinin öhdesine düşür. Hamıdan artıq gerek onlar ciddi suretde işe girişsinler, azm göstərsinler, teperli olsunlar. Qonşu milletlerin müellimleri nasıl cidd ü cəhd ile çalışırlarsa, nəçe qəyret göstərirlerse, biz de onlardan ibret dersi alalım.”⁵⁰

Bu bilinçle 1906 yılından itibaren Şamahı Realnı Mektebi'nde “Azerbaycan Dili” öğretmenliği yapmaya başlayacak olan *Sehhet*⁵¹, 15 yıl kadar sürdüreceği bu mesleğini sanatçı kişiliği ile de pekiştirerek pedagojik değeri haiz pek çok eser ortaya koymuştur. Onun “*Mekteb Şakirdi*” “*Nitq-i Menzum*”, “*Küçe Uşağı*” “*Ata ve Oğul*” gibi çalışmalarında bu bakış açısı ve gayretin izlerini görmek mümkündür.

⁴⁴ Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq ve Gencler Edebiyyatı Neşr., Bakı 1958, s. 3.

⁴⁵ Kamran Eliyev; **age**, s.93.

⁴⁶ Abbas Sehhet; “Şair Şér perisi ve Şeherli”, **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası** (Haz: Memmed Memmedov), Yazıçı, Bakı 1988, s. 317.

⁴⁷ Kamal Talibzâde; **age**, s. 4.

⁴⁸ Ebdül Ezizov; **Uşaqların Sévimlileri**, Genclik, Bakı 1978, s.40.

⁴⁹ Qara Namazov; **Azerbaycan Uşaq Edebiyyatı**, Maarif Neşr., Yéni Kitab Metb., Bakı 1984, s. 20.

⁵⁰ Abbas Sehhet; **Eserleri II**, Azerbaycan Dövlət Neşr., Bakı-1976, s.44.

⁵¹ Mir Celâl; **age**, s.274.

Sehhet'in çocuklar için yazdığı şiirler ve yaptığı tercümeler bugün için Azerbaycan eğitim müfredatının klâsikleri arasında gösterilmektedir⁵². Şair bu türde kaleme aldığı "*Qış*", "*Yaz*", "*Yaz Seheri*", "*Payız Çağında*", "*İki Bahar*" "*Bağ-ça*", "*Güllerin Bexsi*", "*Qızılgül*", "*Ağ Zənbaq*", "*Şebboy*", "*İki Dana*", "*Cüceler*", "*İki Uşşaq*", "*Quşlar*", "*Ana ve Bala*" gibi didaktik şiirleri; "*Tülkü ve Méymun*", "*Ayı ve Şir*", "*Gün ve Külek*", "*Tülkü ve Qurd*", "*Serçe ve Qırqı*", "*İt ve Gölgesi*" gibi temsillerinde yarınlara ümidi olarak değerlendirdiği çocuklara akılcılık, güzel konuşma, ana babaya saygı, vatan ve tabiat sevgisi, kahramanlık, çalışkanlık, dürüstlük gibi kavramları aşılama çalışılmıştır. Ayrıca onun *Krîlov*, *Puşkin* ve *Lermantov*'dan yaptığı "*Qazlar*", "*Zehmetkeş Ayı*", "*Fil ve Alabaş*", "*Çütçü ve İlan*", "*Qurd ve Quzu*", "*Qış*", "*Qaraçılar*", "*Üç Xurma Ağacı*", "*Peyğember*" gibi çevirilerinde de aynı amaç içerisinde olduğu görülür.

Abbas Sehhet'in gerek yeni şiiri tanımlama gayreti içerisinde olduğu makale ve benzeri yazılarında, gerekse şiirlerinde dikkatlerden kaçmayan bir diğer husus da dil konusundaki görüş ve uygulamalarıdır. Yazar, "*Millî İdeallar*", "*Teze Şê'r Néce Olmalıdır?*" gibi makalelerinde dilin millet hayatındaki önemine, millî kaynakların sanat, dil ve edebiyat açısından taşıdığı değere işaret eder. Millî birikimlerden yararlanmanın gereğini, Batı'daki kültürel gelişmelerden örneklerle ortaya koyar.

Şair özellikle ana dili kavramı üzerinde ısrarlıdır. Okullarda ana dilinin mecburî dersler arasına alınması gerektiği düşüncesindedir.⁵³

Bir çalışmada medeniyet seviyesi yüksek olan milletlerin adetlerine, geleneklerini ve dillerine yöneldiğimizi, *İbn-i Sina*, *Farabî* gibi düşünürlerin "Türk oğlu Türk" oldukları halde son derece önemli eserlerini Türkçe yazmamış olmalarını, sonrasında Türk şair ve yazarların da aynı yaklaşımla genellikle Farsça'yı tercih etmiş olmalarını sitemkar bir üslûpla vurgulayacak olan *Sehhet*⁵⁴, öteden beri süregelen kompleksin kırılması gerektiği düşüncesindedir:

*Türk dilile tereqqi étmek bize mehaldır,
Menfeet yox, boş şeydir, ancaq böyük zavaldır*⁵⁵.

Nitekim onun zamanla dil ve üslûbunda görülen sadelik de bu yöndeki kaygılarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkacaktır. Özellikle çocuklar için kaleme alınan çalışmalarda bu yönde bilinçli bir gayret olduğu gözlerden kaçmaz. Bu gayret bazen de doğrudan verilen mesajlar hâlinde kendini gösterir.

*Türk dili bir gözəl, şirin dildir,
Onu öğrenmeye hemiyyet edin*⁵⁶.

Kendi ifadesi ile Azerbaycan edebiyatı'nda gerçek bir reform yapmış olan *Sabir*'in başarısını üslûbundaki anlaşılabilirlik ve sadeliğe⁵⁷ bağlayacak olan *Sehhet*, özellikle tabiat şiirleri ve çocukların terbiyesinin amaçlandığı şiirlerde bu yönde büyük hassasiyet göstermiştir. Gerek dil, gerekse form açısından Halk şiiri kaynaklarından büyük ölçüde yararlanmış, hece vezni ile yazdığı şiirlerde samimi bir tavır sergilemiştir.

⁵² Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq ve Gencler Edebiyatı Neşr., Bakı-1958, s. 1-4.

⁵³ Abbas Sehhet; "Mekteplerde Ana Dili" **Eserleri II**, Azerbaycan Dövlət Neşr., Bakı-1976, s. 41-43.

⁵⁴ Abbas Sehhet; **age**, s. 45.

⁵⁵ Abbas Sehhet; "Zehmet Çekme!", **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası**, (Haz: Memmed Memmedov), Yazıçı, Bakı-1988, age, s. 322.

⁵⁶ Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Lider Neşr., Bakı 2005, s. 152.

⁵⁷ Abbas Sehhet; "Sabir", **XX. Esr Azərbaycan Poéziyası** (Haz.: Memmed Memmedov), Yazıçı, Bakı 1988, s. 298.

Burada çocuklara yönelik çalışmalarında dil ve üslûp açısından açıklık ve anlaşılabilirliği tercih eden *Sehhet*'in özellikle bireysel duygularını yansıttığı çalışmalarında gücünü imge ve simgelerden alan bir müphemiyet olduğunu da ifade etmek gerekir. Daha çok duygu yüklü öznel anlatımların, şairane söyleyiş kaygısı ile birleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu tablo ise, *Sehhet*'in güzellikler şairi olarak anılmasının en önemli nedenleri arasındadır.

Abbas Sehhet'ten Birkaç Şiir:

EHMEDİN QÉYRETİ

Fabrikleri, insanları, daş torpağı qapqare
“Çornı qorod” adlı şehrin fabrikinde çalışan,
Qurultuya adet étmiş, partıtya alışan,
Çoxdan vardı Ehmed adlı bir İranlı biçare!
Qürbet içre fehlelikle saxlar idi öz başın,
Hem vetende dul anasın, étim bacı, qardaşın.
Qabarladıb şişirtmişdi ellerini, çiyinini,
Çox séverdi vetenini, milletini, dinini.
Ağır, böyük maşınların zencirleri, zehmeti,
Çalışdıqca eksilmezdi, herkez onun qéyreti.
Bir gün seher Ehmed gördü elde qezéssatanlar,
Bağırırlar: “Alız, baxız, kim, Íranda yanğın var”.
Qezéteni alan kimi reng-i ruyi saraldı.
Gördü éne yazılmışdır: “Íran olmuş virane”,
Şah-i-mexlu, Odéssadan qayıtmışdır Írane.
Fikre gétdi, qüssesinden göy başına daraldı,
Birden-bire sonra galxıb dédi: «Mep de géderem
Vetenimi xainlerden müdafie ederem”.
O gün çıxan paraxodla gelib çatdı vetene.
Qış mövsimi-gayet soyuq, yağmurlu bir havada,
Gördü ancaq arvad, uşaq qalmış kendde, obada.
Kişileri şah qırdırmış qanıçen şahsévene.
Xanlar, beyler talan etmiş reyyetin yurdunu,
Eyleyirler, mühafize xain Íran qurdunu.
Her ér viran, sessiz, sanki matem çökmüş çöllere...
Vetenini béle görcek qéyretinden ağladı,
Uğurunda ölmek üçün béliñ möhkem bağladı:

*Pa-piyade düşdü yola gétsin çatsın leşkere
Taquet kesen qarlı külek gerci davam edirdi,
Cesaretli Ehmed lakin qéyret ile qédirdi.
Bir néçe gün yol gédenden sonra birden eşitdi
Biyabandan gelir şéypur sesi, veten neğmesi,
Baxdı gördü yürüş edir fedailer destesi,
Al bayrağın temevvücün görcok sévindi, gétدی,
Yavuqlaşbsalam vérدي, tüfenk alıb yanaşdı,
Yorulmadan onlar ile bir çox qarlı dağ aşdı.
Kéçdikleri tarlaları tanıyırdı, bilirdi,
Bir de dönüb baxar iken öz kendleri göründü,
Endamına re'se düşdü, qelbi gup-gup döyüldü
Göz yaşını eteyile gizlin-gizlin silirdi.
Çox istedi gédib görsün anasını haqlasın,
Qorxdı belke gétmeyine mané olub saxlasın.
Gédirdise Ehmed, lakin xéyli perişan idi.
Bu esnada şéypur sesin duyub kendden yüyüdü
Yol terefe bir çox uşaq; Ehmed baxanda gördü,
Öz qardaşın, uşaqların arasında tanıdı,
Yavuqlaşb qardaşıyla qucaqlaşdı, öpüşdü,
"Anamıza salam eyle" déyib ordan ötüşdü,
Genc eskerin könlü, bir az rahat oldu; ferdası
Firuzkuhun civarına kédib étişdi ordu,
Şahperestler Éfrim xanla olmuşdular ru be ru
Ogün seherden başladı yaylın ateş davası.
Yağmur kimi yağın güllü tufanının önünde
Yarpaq kimi düşen veten qurbanların görende,
Qorxdı Ehmed, rengi qaçdı, tir-tir esdi elleri.
Bir az sonra her terefdən vérildikde komanda
Aslan kimi birden-bire cür'etlendi o anda,
Méyitlerin arasından addımladı ireli.
O bir ovuc esger o gün altı saat atışdı.
Birden güllü yağmuruna qar yağmurunu qatışdı.
Düşmen topcu ateşile yürüş etdi ireli,
Könüllüler çekilmeye mecbur oldu, Éfrim Xan:*

“Yoldaşlarım, men gédirem, -dédi,-gelin dalımcın”.

Ehmed dédi: “Men de burda ölüb dönmerem géri”.

*Fedailer dil-i rane ric'et etdi dübare,
Şahperestler şikest tapıb, üz qoydular ferare.
O halacan igid Ehmed almamışdı héç yara,
Feqet herbin o sefalı hengamında bir qurşun
Gelib deydi sağ qoluna, etdi onu qerq-i-xun
Bihal oldu, qan apardı yıxıldı torpaqlara.
Bu hal ile esre qeder müharibe uzandı,
Neticede fedailer şanlı zefer qazandı.
Üç ay sonra yaz fesliydi, gün düşmüşdü çöllere.
Genc esgerin dul anası dizin qucub inlerdi.
Oturmuşdu astanada cavan oğlun beklerdi,
Gelib kédenden sorurdu, göz dikmişdi yollara.
Birden kördü oğlu gelir, şadlığından ağladı,
Ana, oğul, bacı, qardaş bir-birin qucaqladı.*

ÖLÜ ŞEHER

*Kim baxarca haçaq bizim şehere,
Bir mezarlıq kimi geler nezere.
Hökmfermadır onda sümt ü sükut,
Sarmış afaqını dumanlı bulut
Rexnelenmiş hesar ü divarı,
Seqfi çökmüş qedimi asarı
Qemli mazisini hékayet éder,
Taléyinden bütün şikayet éder.
Ne gurultu, ne küy, ne ses vardır
Bir néçe ruhsuz qefes vardır.
Dirilikden eser-elameti yox,
Heşri var, şuriş-i qiyameti yox
Bes ki viran, uçuq, perişandır,
Tibqi bir vadi-yi-xemuşandır.
San yapılmış, nişanedir qemden
Ya ki, bir qit'e cism-i alemde.*

Kesilib bir yana atılmışdır,
Xakine ab-i qem qatılmışdır.
Qışda her yanda lil, çamur, palçıq
Yayda tozdan havası olmur açıq.
Géce her semti qapqra zülmet,
Ne Xızır var, veli ne ab-i heyat.
Qaradır xalqının günüüz de günüü,
Qovuşubdur bulutlara tütünü.
Qehr-i enqaz ile seqetliyi var,
Daha bedter adam qehetliyi var.
Gétmeynb her kesi ki, qalmışdır,
Derd ü qemden şaşıb bonalmışdır.
Bisemer giryeler ile dilşad,
Cümleinin şuglu boş bir istimdad.
Bixeber élm ü fenn-i-dünyaden,
Muftexir ixtilaf-i bicaden.
Qopsa alemde şuriş-i mehşer,
Ölü tek onlara héç étmez eser.
Diridirler egerçi suretde,
Ölüdürler, veli, heqiqetde.

TEREQQÍ VE TEBİETİN QANUNU

Yay fesliydi, bir gün axşam çağında
Gezişirdim Qız Qalası dağında.
Bir-bir baxırdım ol köhne asara,
Viran olmuş sura, bürce, hasara.
Qerib-qerib, mübhem-mübhem xeyallar
Gelirdi fikrime dürlü suallar.
Déyirdim ki, dünya bir şexse benzer,
Doğar, törer, nümüvv éder, yükseler,
İnsan kimi her dövre bir az yaşar
Sonra yavaş-yavaş ixtiyarlaşar.
Öler, qalar bir-iki viranesi,
O da olar bayquşların lanesi.
Bip müeyyen qanun üzredir heyat,

*Bir doğuş, bir tekamül, bir inhitat.
Böyle qoyulmuş alemin binası,
Deyişmekdir tereqqinin esası.
Deyişmek olmasa tereqqi olmaz,
Tebietin bu qanunu pozulmaz.
Deyişmekle mümkün olur tekamül
İnsan doğar, törer, éder tenasül.
Tebietden kerek alınsın ibret,
Teceddüdle olur beqa-yi-millet.
Dünyanın evvelinden ta bu hale,
Alemde olmuş min-min istihale.
Hanı eski Roma, eski Yunanlar?
Hanı eski tereqqiler, imranlar?
Min-min béle saysız binalar yıxmış,
Sonra yéni bir medeniyyet çıxmış.
Hanı eski asuriler, kesriler?
Hanı eski keldaniler, misriler?
Cümlesini mehv éylemiş zemané,
Her birinden qoymuş çüz'i nişane
Bu ondandır: Vaxta göre tekamül-
Étmediler, gösterdiler tekahül.
Bu ondandır: Zemaneye müvafiq-
Deyişmeyib, çıxardılar evaiq.
Boş é'tiqadlara meğrur oldular,
Puç olmağa axır mecbur oldular.
Hansı şeydir deyışmeyen dünyada»
Göyertide, héyyanatda, havada?
Néçün deyışmesin fikri insanın,
Teqazası déyilmi bu dünyanın?
Tarix bize köstermirmi bu halı?
Cahil qövmün müheqqeqdir zevalı!*

Kaynaklar

- 📖 Abbas Sehhet; **Seçilmiş Eserleri**, Uşaq və Gənclər Edebiyyatı Neşr., Bakı 1958.
📖 _____; **Eserleri II, (Meqaleler, Tercümeler)**, Azərbaycan Dövlət Neşr., Bakı 1976.

- _____; **Seçilmiş Eserleri**, Lider Neşr, Bakı 2005.
- AKPINAR Yavuz; **Azerî Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh, İstanbul 1994.
- _____; **Çağdaş Türk Şiveleri Azerî Türkçesi ve Edebiyatı Metinleri**, EÜ, İzmir 1988.
- Anar- AKPINAR Yavuz; **Bin Yılın Yüz Şairi**, KB, Ankara 2000.
- ÇETİŞLİ İsmail; **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Kardelen Kitabevi, 3.bs., Isparta 1999.
- ELİYEV Kamran, **XX Esr Azerbaycan Romantiklerinin Edebî- Nezerî Görüşleri**, Elm, Bakı 1985.
- EROL Ali, **Azerbaycan Şiiri'nde Romantizm**, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınlar, İzmir 2007
- EZİZOV Ebdül, **Uşşqların Sévimlileri**, Genclik, Bakı 1978.
- Memmed Cefer, **Seçilmiş Eserleri II**, Çinar Çap, Bakı 2003.
- MEMMEDOV Memmed, **XX. Esr Azerbaycan Poéziyası**, Yazıcı, Bakı 1988.
- Mir Celâl, **Azerbaycan'da Edebi Mektebler** (Haz: Tehsin Mütellimov), Bakı 2004.
- Mir Celâl-F. Hüseyinov, **XX.Asır Azerbaycan Edebiyatı** (Prof.Dr. Kemal Yavuz-Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen), Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2000.
- NAMAZOV Qara, **Azerbaycan Uşşaq Edebiyyatı**, Maarif Neşr., Yéni Kitab Metb., Bakı 1984.
- YILDIRIM İrfan Murat, **Selam Türk'ün Bayrağına**, Gelecek Matbaacılık ve Yayıncılık, İzmir 1992.
- ZAMANOV Abbas, **Seçilmiş Eserleri**, Çinar Çap, Bakı 2003.